

A portrait of Albertine van Vliet-Kuiper, a woman with short, wavy blonde hair, wearing a grey button-down shirt over a white top and a gold necklace. She is smiling slightly and looking towards the camera. The background is a brick wall with a window frame visible on the left.

Brede heroverwegingen

Albertine van Vliet-Kuiper

Iedereen wacht op

Wat is de visie van praktijkdeskundigen op de miljarden-bezuinigingen zoals voorgesteld door de ambtelijke werkgroepen onder het kabinet Balkenende-Bos-Rouvoet? Hoofdpijn van het pakket: de burger zal meer zelf moeten betalen. Dat betekent hogere eigen bijdragen, minder fiscale tegemoetkomingen of minder collectieve dienstverlening. Deze maand in B&G: de gevolgen voor de stad.

Agnes Koerts en Derk van der Laan
Zelfstandig gevestigd adviseurs en journalisten

'In het algemeen hebben de ambtelijke werkgroepen Heroverweging wel bedacht waar geld te halen valt. Maar zij verzuimden na te denken wat wezenlijke overheidstaken zijn. Als de overheid zich terugtrekt op een aantal terreinen of taken naar lokale overheden overhevelt, ben je maar beperkt bezig. Veel burgers zijn bijvoorbeeld in staat om heel goed hun eigen veiligheid te organiseren, maar andere weer niet. De democratische legitimatie van een overheid heeft toch onder meer te maken met het opkomen voor zwakke burgers?'

Albertine van Vliet-Kuiper is per 1 juli 2010 afgetreden als burgemeester van Amersfoort, waarover ze *en passant* zegt:

verandering

'met 850 medewerkers voor 145.000 inwoners een gemeente met een relatief heel gering aantal ambtenaren'. Zij was tien jaar voorzitter van de stadsregering, na een eerdere loopbaan op het terrein van waterschappen en lokaal bestuur. In de tuin van haar rijtjeshuis in de buurt van station Amersfoort heerst vandaag een kortstondige zomerstilte. De oud-burgemeester is enthousiast over de verzoeken en klussen die haar direct zijn toegevallen. Zoals bemiddeling rondom luchthaven Eelde in Groningen. 'Geconcentreerd op de inhoud, even ben ik los van de honderden kleine en grote punten die op een stadhuis dagelijks langskomen', zegt ze met vrolijke ogen. Een ervaren lokaal bestuurder kijkt naar de

bezuinigingsgedachten die in "Den Haag" geboren zijn. Van Vliet is niet het type om alom bedreigingen te zien. Zij is meer iemand van 'kansen'.

Goede leiders laten zich zien

'Onder druk wordt alles vloeibaar en de bezuinigingsoperatie moet aanleiding zijn om goed na te denken wat de overheid moet doen en wat niet. Iedereen zit toch wel te wachten op verandering. Na dertig jaar praten over decentralisatie en de steeds weer terugkerende stelling dat het rijk taken over de schutting gooit zonder geld mee te geven, kun je heel cynisch zijn. Maar ik ben een optimist en zie vooral ook bereidheid tot vernieuwing. De tijd is er rijp voor.'

Een belangrijke voorwaarde die Albertine van Vliet daarbij in één adem noemt: goede leiders in het openbaar bestuur. 'Bestuurders moeten goed uitleggen wat het beleid is en waarom welke beslissingen worden genomen. Daarbij moeten zij, veel sterker dan doorgaans nu het geval is, rekening houden met de emoties van de burgers. En zich niet verschuilen achter berekeningen of wetenschappelijke rapporten. Goede leiders laten zich ook zien, lenen een deel van hun tijd hun oor aan de burgers om te weten wat speelt. Zij zijn ook werkelijk in gesprek met hen.'

In het openbaar bestuur gaat het om waarden

De term die Van Vliet gebruikt voor haar ideale publiek leiderschap luidt: "waardegeladen kunnen besturen". Daarmee bedoelt ze dat het in het openbaar bestuur allereerst gaat om waarden. Ofwel: openbaar bestuur is geen supermarkt met de burger als klant. Maatschappelijke vraagstukken vertegenwoordigen een andere waarde dan technische of economische kwesties. Een bestuurder en leider kan koersvast zeilen, maar zich intussen soms onzeker opstellen, niet precies weten hoe het moet. En daarmee openstaan voor geluiden uit de samenleving. Een simpel voorbeeld. 'De naamgeving van nieuwe gemeenten die ontstaan na samenvoeging of fusie strijkt mensen vaak tegen de haren in, helemaal onnodig. Je ziet merkwaardige namen opduiken waarbij mensen zich vaak weinig kunnen voorstellen. Soms verdwijnt in naam een heel bekende hoofdkern. Let toch op het gevoel dat mensen hebben. Zij horen ergens thuis. Daarom moet je kleine kernen die zelfstandigheid verliezen in hun waarde laten.'

Overheden en particulieren investeerden veel

In de verschillende scenario's van de Heroverwegings-werkgroep Wonen, maar ook bij de andere negentien beleidsterreinen krijgen niet alleen burgers hogere lasten. Ook gemeenten zien andere tijden tegemoet. Albertine van Vliet: 'Een stad als Amersfoort staat er nu heel goed voor en kan best wat lijden wanneer een aantal jaren bezuinigd moet worden. Overheden

Brede heroverwegingen

Amersfoortse brandweerman met politieagent op de fiets

In de tien jaar dat Albertine van Vliet burgemeester was van Amersfoort zag de buitenwereld verschillende acties om burger en bestuur dichter bij elkaar te brengen.

Opvallend was een aantal jaren geleden bijvoorbeeld de campagne Veilig op straat. Belangrijk daaraan was een scherpe focus, concentratie op enkele speerpunten en dat volhouden. Bij Veilig op straat waren er speerpunten zoals veilig kunnen uitgaan, groen goed onderhouden en veelplegers aanpakken. Vroegere hotspots werden veiliger zonder dat de overlast naar elders verhuisde.

Ook was er een actie Meer rood op straat. De brandweer kwam veel vaker de kazerne uit; zo gingen brandweermannen samen met politieagenten per mountainbike op surveillance.

Een andere actie ontvouwde zich rondom kapsalons in enkele stadsdelen. Alle kappers van probleemwijken werden voor een ontbijt op het stadhuis uitgenodigd. Zij horen heel veel van wat leeft onder burgers. Om daar wat mee te doen, kregen zij stapels meldkaarten mee. Om aan hun klanten uit te delen. Klachten en ideeën konden burgers via hun kapper kwijt, de gemeente ging ermee aan de slag en vertelde de burgers wat ze deed.

In plaats van over duurzaamheid spreekt Albertine van Vliet liever over nieuwe energie. Ze vertelt beeldend hoe ze op een grote bijeenkomst het publiek een bal toewierp met de vraag die zo lang mogelijk in de lucht te houden. Eerst staken alleen een paar aanwezigen hun nek uit, maar op den duur deed iedereen mee, al dan niet schoorvoetend. Het werkte aanstekelijk. Je laat gezamenlijk niet gebeuren dat de bal neerploft, dat het geen succes wordt.

Heroverweeg ook het omgevingsrecht

Hogere eigen bijdragen van kopers en huurders, en minder fiscale tegemoetkomingen; dat kreeg de meeste aandacht in het nieuws over de Werkgroep Wonen van de Brede Heroverweging. Maar de ambtenaren pleitten ook voor een redesign van het omgevingsrecht.

De voorbereidende procedures rond grotere bouwprojecten namen in 1970 nog gemiddeld drie jaar in beslag, in 1990 zo'n 4,5 jaar en in 2008 inmiddels 7,5 jaar. Herijk wetten zó dat de onderlinge samenhang verbetert tussen ruimtelijke ordening, bouwen, milieu, water, natuur, verkeer en vervoer, zeggen ze.

Overheidsregels moeten investeringen van betrokkenen veel meer activeren, en veel minder weren. Het bestemmingsplan dient vooral het beheer van een gebied, en biedt ruimte voor kleinschalige afwijkingen. Daar waar nog grotere, nieuwe ontwikkelingen aan de orde zijn, is het projectbesluit of het inrichtingsplan het meest geëigende instrument.

Hoeveel een voorgestelde mix oplevert van beter omgevingsrecht, andere besluitvorming, effectievere uitvoering van meer eenduidig en samenhangend beleid, geeft de werkgroep niet aan: 'Daarvoor is nader onderzoek nodig.' Het rapport volstaat met besparing of maatschappelijke baten in de orde van enkele miljarden euro's per jaar.

en particulieren investeerden de afgelopen jaren van welvaart veel in het vernieuwen van de stad. De publieke ruimte bijvoorbeeld ligt er goed bij. Dat geldt ook voor essentiële onzichtbare onderdelen: zo werd het rioolstelsel compleet vernieuwd. De uitgangspositie is goed. Zo'n lange periode van welvaart gooi je heus niet snel door de wc.'

Goed onderhoud belangrijkste middel voor leefbare wijken

Toch waarschuwt zij voor sterk bezuinigen op posten zoals onderhoud of zwakke sectoren zoals cultuur. 'Op grote uitgaven als onderhoud en beheer lijkt gemakkelijk te korten. Het eerste jaar zie je alleen hier en daar een beetje onkruid in het groen, en wie merkt dat? Maar in het vierde jaar zijn struiken kaal en de plantsoenen verloederd en vinden burgers hun buurt duidelijk minder leefbaar geworden. Onderschat het belang niet van "alles heel en schoon, vooral het groen". Goed onderhoud is het belangrijkste instrument van een gemeente om een wijk leefbaar en veilig te maken en te houden.'

'Ik zeg wel eens: wijken waar minder hondenpoep als nummer één op de wensenlijst van de bewoners staat, staan er gezond voor. Andere zaken zijn dus goed geregeld. Daarbij bagatelliseer ik de kwestie niet, want hondenpoep is een probleem. Maar vooral ook iets waar de burger zelf wat aan kan doen, zonder daarbij de gemeente nodig te hebben.'

Draconisch ter discussie stellen

'Natuurlijk, je krijgt niks nieuws als je bepaalde onderwerpen niet draconisch ter discussie stelt', zegt Van Vliet over snoeien in zwakke sectoren, zoals cultuur of welzijn. 'En wie weet geldt dat ook voor gegroeide patronen in de aanpak van stadsvernieuwing.' Soms vindt ze dat prima, maar ook hier een waarschuwing: 'De neiging om op cultuur te bezuinigen, is alom aanwezig. Wees voorzichtig. Cultuur is de balsem van de ziel. Zeker in tijden dat het langer economisch slecht gaat, is dat toch iets wat je burgers moet aanbieden.'

De roep om *change* vraagt om nieuwe leiders

Naast hogere eigen bijdragen voor de burger, minder fiscale tegemoetkomingen en minder collectieve dienstverlening, vormen pleidooien voor meer eenvoudige en snellere procedures een rode draad in de voorstellen van de Heroverweging. De Heroverwegings-werkgroep Wonen pleit hiervoor niet als enige. Slecht de schotten tussen ministeries van Vrom, Verkeer en Waterstaat en LNV, zeggen de collega-ambtenaren van de werkgroep Leefomgeving en natuur.

Albertine van Vliet: 'Lukt het weghalen van schotten op rijksniveau de komende tijd? Ik hoop het. Het is vergelijkbaar met de roep om *change* in de Verenigde Staten. Terugdringen van het aantal ministeries, dat is de *change* niet. Op lokaal niveau, in onze gemeente, hebben we gezien hoe je kunt veranderen, door uit te gaan van de bewoners, van de wijk, de buurt, de burger. Je hebt sterke, nieuwe leiders nodig om meer geïntegreerd en projectmatig te werken.'

Schaamte over lange procedures

'Er is steeds veel geroepen dat de overheid minder moet doen maar het gebeurt niet. Een tijdje geleden trad de nieuwe Wet ruimtelijke ordening in werking. Die is precies daarvoor bedoeld. Maar wat zien we? In de praktijk betekent de nieuwe wet juist hele lange procedures. Soms schaam je je als bestuurder hoe we dat voor elkaar hebben gekregen.' Ook bij één van haar huidige opdrachten, die zij als zelfstandige heeft aangenomen, komt ze lang uitgesponnen procedures tegen. Zij is gevraagd te bemiddelen bij de patstelling rond vliegveld Eelde. Daar staan betrokkenen lijnrecht tegenover elkaar rond de kwestie de startbaan wel of niet met vijfhonderd meter te verlengen: 'Een voorbeeld van twintig jaar lang procederen.'

'Aan de andere kant', zegt Albertine van Vliet, 'moeten we voorkomen dat de bureaucratie om zeep wordt geholpen. Zij vormt een groot goed. Burgers zijn beschermd door rechtvaardige regels, zeker die burger die niet voor zichzelf kan zorgen. Nederland heeft helemaal niet zoveel ambtenaren per hoofd van de bevolking en met wegbezuinigen van 10.000 functies kom je niet ver. Essentieel

is dat er nu veel dubbel werk wordt gedaan. Dat moet je aanpakken. Natuurlijk zit er spanning tussen het overeind houden van een rechtvaardige rechtsstaat en korter door de bocht werken. De Raad van State moet zich herbezinnen. Zich vaker niet-ontvankelijk verklaren.'

Tegenwerkende burgers worden meewerkend

Het woord duurzaam zegt haar weinig. Nieuwe energie en nieuwe leiders wel. Ze bespeurt de nieuwe energie overal, en helemaal bij de generaties die zijn opgegroeid met het web, met twitter en een andere communicatie. 'Jongeren creëren oplossingen die wij over het hoofd zien. Bij een bezoek, laatst aan het Duitse Potsdam, maakte ik kennis met een jongen van twaalf jaar, die al een boek had geschreven. Hij is nu bomen aan het planten over de hele wereld dankzij een uitgebreid netwerk online dat hij opbouwde. Niet voor te stellen!'

'Ik zie nog te weinig nieuw leiderschap onder de huidige generatie bestuurders. Weet je wat de kern zal zijn? Openstaan voor leiders die opstaan onder de burgers. Daar zit de power. Bekijk hen niet als tegenwerkende krachten. Want als jij bereid bent te luisteren, worden zij meewerkende burgers.'

Wagenwerkplaats voor cultuur

'Hier in Amersfoort profiteren we daarvan: een groep bewoners voerde aan dat we geen grote aantallen woningen moesten neerzetten op een verouderd spooremplement. Zij organiseerden verzet tegen een verdienlocatie voor de gemeente. Hun woordvoester, Joke Sickmann, stelde een andere waarde tegenover al onze berekeningen. Hun missie gold een nieuwe toekomst voor de vroegere wagenwerkplaats van de NS, voor opera, toneel, creativiteit. Ze wonnen het pleit, en zie hoe fantastisch het resultaat is.'

'Er zitten kansen in zware tijden, daar ben ik van overtuigd. In harde wind, met echte keuzes gaat het om koers zetten, vasthouden. Dit kan weg, dat moeten we beschermen. En altijd alles uitleggen.'